

УДК 254.3

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2023.6.3>

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ НАГЛЯДУ І КОНТРОЛЮ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ

Бойко А. О. – кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри трудового, земельного та господарського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
ORCID: 0000-0001-7613-3238

У статті обґрунтовані теоретичні положення і розробка практичних рекомендацій з удосконалення механізмів державного регулювання у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю. У площині державного управління та адміністрування досліджуються особливості механізмів державного регулювання у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю. Методологія механізмів державного регулювання у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю характеризується через відповідні заходи, які здійснюються державними органами та уповноваженими особами. Заходи державного контролю за додержанням законодавства про працю здійснюються у формі інспекційних відвідувань, що проводяться інспекторами праці Держпраці та її територіальних органів.

Наукова новизна отриманих результатів у тому, що особливості механізму державного регулювання у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю проявляються через підстави для здійснення інспекційних відвідувань. Особливість механізму у тому, що інспекційне відвідування або рішення інспектора праці про відвідування роботодавця, підлягає повідомній реєстрації Держпраці чи її територіальним органом до початку їх проведення. Підкреслюється, що у разі потреби для участі в інспекційних відвідуваннях інспектором праці можуть залучатися за згодою об'єкта відвідування або іншої уповноваженої ним посадової особи представники профспілок, їх організацій та об'єднань, члени яких працюють на об'єкті відвідування, організацій роботодавців та їх об'єднань, державних органів. Відзначається, що під час проведення інспекційного відвідування об'єкт відвідування має право перевіряти в інспектора праці наявність службового посвідчення та одержувати копію направлення на проведення інспекційного відвідування. Зроблено **висновок**, що складання за результатами інспекційного відвідування акта інспекційного відвідування і в разі виявлення порушень вимог законодавства про працю – припису щодо їх усунення та попередження про відповідальність за порушення законодавства про працю є важливими чинниками механізму державного регулювання.

Ключові слова: механізми державного регулювання; нагляд і контроль; додержання законодавства про працю.

Boyko A. O. Features of state regulatory mechanisms in the field of supervision and control of compliance with labor legislation

In the article, the justification of theoretical provisions and the development of practical recommendations for improving the mechanisms of state regulation in the field of supervision and control over compliance with labor legislation. In the sphere of state management and administration, the peculiarities of mechanisms of state regulation in the field of supervision and control over compliance with labor legislation are investigated. The methodology of state regulation mechanisms in the field of supervision and control over compliance with labor legislation is characterized by appropriate measures carried out by state bodies and authorized persons. Measures of state control over compliance with labor legislation are carried out in the form of inspection visits conducted by labor inspectors of the State Labor Service and its territorial bodies.

The scientific novelty of the obtained results is that the peculiarities of the mechanism of state regulation in the field of supervision and control over compliance with labor legislation are manifested through the grounds for conducting inspection visits. The peculiarity of the mechanism is that the inspection visit or the decision of the labor inspector to visit the employer is subject to notification registration by the State Labor Service or its territorial body before the start of their implementation. It is emphasized that, if necessary, representatives of trade unions,

*their organizations and associations whose members work at the object of visit, employers' organizations and their associations, state bodies. It is noted that during an inspection visit, the object of the visit has the right to check with the labor inspector for the presence of an official certificate and to receive a copy of the referral for the inspection visit. **It was concluded that drawing up an act of inspection based on the results of an inspection visit and, in the event of violations of the requirements of the labor legislation, an order to eliminate them and a warning about responsibility for violations of the labor legislation are important factors of the state regulation mechanism.***

Key words: *mechanisms of state regulation; supervision and control; compliance with labor legislation.*

Постановка проблеми. Важливе значення в державі відіграють механізми державного регулювання у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, адже за нової парадигми воєнного стану стоїть чітке завдання забезпечити і утримати сталий соціальний та економічний розвиток. Важливим є те, що «...державне регулювання у цій сфері є складовою частиною внутрішньої політики держави, і особливої важливості вона набуває сьогодні під час викликів, які стоять перед нашою країною та її економікою» [1, с. 43]. Незважаючи на складну ситуацію у державі реалізація механізмів державного регулювання у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю має базуватися на задоволенні як матеріальних, так і нематеріальних потреб громадян, особливо соціально незахищених груп населення, внутрішньо переміщених осіб.

У сучасних воєнних умовах метою державного регулювання залишається забезпечення рівня життя населення відповідно до європейських стандартів [2, с. 64]. Затяжна війна та, відповідно, нестабільність в економіці призвели до появи проблем в українському суспільстві, таких як незаконні перевірки контролюючими органами дотримання суб'єктами господарювання трудового законодавства, застосування безпідставних та необґрунтованих санкцій. Як зазначається у літературі, проблеми підсилюються також інформаційними війнами, інформаційною агресією. Саме на подолання таких викликів повинна бути спрямована політика України у воєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему механізмів державного регулювання у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю досліджували у своїх працях такі вчені, як В. Б. Авер'янов, Г.В. Атаманчук, В.Д. Бакуменко, К.В. Бондаренко, С.О. Гайдученко, А. Г. Горілий, А. Є. Гриб, Ю.Д. Древаль, Ю.В. Ковбасюк, В.Я. Малиновський, В.М. Мартиненко, М.М. Новікова, В.П. Пилипишин, В. А. Скуратівський, Н. В. Статівка, Ю. П. Сурмін, С.О.Телешун, В. В. Тертичка, О. О. Труш, С.І. Чернов та ін.

Разом з тим, усвідомлюючи наукову значущість праць, зазначених вище науковців, доводиться констатувати, що у вітчизняній галузі публічного управління та адміністрування на сьогодні відсутнє комплексне дослідження питань механізмів державного регулювання у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю.

Наукова й практична значимість зазначених питань, відсутність розробленості їх у науці публічного управління та адміністрування, а також дискусійний характер багатьох проблем щодо механізмів державного регулювання у сфері нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю під час воєнного стану та у післявоєнний період обумовили вибір теми цього дослідження.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення механізмів державного регулювання у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю.

Виклад основного матеріалу. 21 серпня 2019 року Кабінетом Міністрів України затверджено Постанову № 823 «Деякі питання здійснення державного нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю». Цей Порядок встановлює «процедуру здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю юридичними особами і їх структурними та відокремленими підрозділами, які не є юридичними особами та фізичними особами, які використовують найману працю» [3].

Зупинимось на характеристичі механізмів державного регулювання у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю під призою складення акта інспекційного відвідування, припису та прийняття рішень за результатами інспекційного відвідування.

Так, за результатами інспекційного відвідування складаються «...акт інспекційного відвідування (далі – акт) і в разі виявлення порушень вимог законодавства про працю – припис щодо їх усунення та попередження про відповідальність за порушення законодавства про працю» [3]. Акт складається в останній день інспекційного відвідування у двох примірниках, «...які підписуються інспектором праці, що його проводив, та об'єктом відвідування або уповноваженою ним особою. Один примірник акта залишається в об'єкта відвідування. Другий примірник акта залишається в інспектора праці». Слід підкреслити, що якщо об'єкт відвідування не погоджується з викладеною в акті інформацією, акт підписується із зауваженнями, які є його невід'ємною частиною. Зауваження «можуть бути подані об'єктом відвідування не пізніше трьох робочих днів після дня підписання акта. Письмова вмотивована відповідь на зауваження надається інспектором праці не пізніше ніж через три робочих дні» з дати їх надходження.

Особливістю є те, що матеріали, зафіксовані засобами аудіо-, фото- та відео-техніки в ході інспекційних відвідувань, долучаються до акта у паперовому або електронному вигляді на дисках для лазерних систем зчитування, на яких проставляється номер і дата складення акта. Про долучення таких матеріалів робиться відмітка в акті.

Припис є обов'язковою для виконання у визначені строки письмовою вимогою інспектора праці про усунення об'єктом відвідування порушень вимог законодавства про працю, виявлених під час інспекційного відвідування.

Важливим є те, що «...припис вноситься об'єкту відвідування не пізніше ніж протягом наступного робочого дня після підписання акта (відмови від підписання), а в разі наявності зауважень – наступного дня після їх розгляду. Припис складається у двох примірниках, що підписуються інспектором праці, який проводив інспекційне відвідування, та об'єктом відвідування або уповноваженою ним особою. Один примірник припису залишається в об'єкта відвідування» [3].

Стан виконання припису перевіряється після закінчення зазначеного в ньому строку виконання. Якщо об'єкт відвідування не надав відповіді або надав її в обсязі, недостатньому для підтвердження факту виконання припису, проводиться інспекційне відвідування. У разі «відмови об'єкта відвідування» або уповноваженої ним особи від «підписання або у разі неможливості особистого вручення акта та припису», акт та припис складаються одночасно у трьох примірниках. У разі «відмови об'єкта відвідування» підписати акт інспектор праці вносить до такого акта відповідний запис.

Два примірники акта та припису не пізніше ніж протягом наступного робочого дня надсилаються об'єкту відвідування за адресою, зазначеною в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських

формувань, рекомендованим листом з описом документів у ньому та повідомленням про вручення. На примірнику акта та припису, що залишаються в інспектора праці, зазначаються реквізити поштового повідомлення, яке долучається до матеріалів інспекційного відвідування.

Об'єкт відвідування зобов'язаний повернути інспектору праці нарочно або поштовим відправленням з описом вкладення підписаний примірник акта та припису не пізніше ніж через три робочих дні з дати його отримання.

У разі «...ненадходження протягом семи робочих днів після дня відправлення об'єкту відвідування підписаного примірника акта та припису складається акт про відмову від підпису у двох примірниках, один з яких надсилається об'єкту відвідування рекомендованим листом з повідомленням про вручення». Зупинимося далі на «особливостях механізмів державного регулювання у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю» під призмою «застосування заходів впливу у зв'язку з порушенням законодавства про працю, оскарження припису або вимоги інспектора праці». Адже, як зазначається у літературі це сприяє удосконаленню державного регулювання забезпечення ринку праці [4, с. 54].

У разі наявності порушень вимог законодавства про працю, зафіксованих актом, після розгляду зауважень об'єкта відвідування до нього (у разі їх надходження) інспектор праці проводить аналіз матеріалів інспекційного відвідування, за результатами якого вносить припис та вживає заходів до притягнення винної у допущенні порушень посадової особи до встановленої законом відповідальності.

Заходи до «притягнення об'єкта відвідування та його посадових осіб до відповідальності» за використання праці «неоформлених працівників» вживаються одночасно із внесенням припису незалежно від факту усунення виявлених порушень у ході інспекційного відвідування.

Припис або вимога інспектора праці можуть бути оскаржені відповідно у десятиденний та одnodенний строк з дати їх отримання до керівника або заступника керівника відповідного територіального органу Держпраці. У разі незгоди з рішенням керівника або заступника керівника відповідного територіального органу Держпраці таке рішення може бути оскаржене до Голови або заступника Голови Держпраці. Подання в установлений строк скарги тимчасово припиняє виконання припису або вимоги інспектора праці.

Так, «скарга розглядається у 30-денний строк після дня її надходження, якщо інше не встановлено законом. На час розгляду скарги рішенням керівника або заступника органу контролю проведення інспекційного відвідування зупиняється. За результатами розгляду скарг приписи, вимоги інспектора праці можуть бути скасовані повністю або в окремій частині». Слід підкреслити, що з метою запобігання порушенням законодавства про працю роботодавці можуть ініціювати проведення інспекторами праці регулярних інформаційно-роз'яснювальних кампаній щодо найбільш ефективних способів додержання норм законодавства про працю з питань оформлення трудових відносин, захисту і поновлення трудових прав працівників. Інспектор праці самостійно приймає рішення про необхідність відвідування роботодавця з метою інформування його та працівників про найбільш ефективні способи додержання законодавства з питань оформлення трудових відносин, моніторингу стану його додержання.

На завершення відзначимо, що основними завданнями державного нагляду є: «розроблення пропозицій щодо шляхів підвищення ефективності здійснення контрольних повноважень»; «внесення вимоги щодо забезпечення здійснення

контрольних повноважень»; «вжиття заходів до ініціювання притягнення до відповідальності посадових осіб за порушення законодавства під час здійснення контрольних повноважень», адже «...господарська діяльність завжди ототожнюється із ризиковістю».

Висновки. Таким чином, механізми державного регулювання у сфері нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю перш за все мають відповідати міжнародним стандартам та відображати вимоги чинного законодавства. Відповідні заходи здійснюються відповідно до вимог Закону України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності”. Механізми державного регулювання засвідчують, що заходи державного контролю за додержанням законодавства про працю здійснюються у формі інспекційних відвідувань, що проводяться інспекторами праці Держпраці та її територіальних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Chmyr, Y., Deineha, M., Shchepanskiy, E., Koshelenko, A., Kozenko, R. Tools for Counteracting Information Aggression Use of Elements of Information War in Ukraine. *Contributions to Political Science*. 2023. Part F1367. P. 285–299.
2. Дараганова Н. В. Державна інспекція України з питань праці як один з основних елементів системи державного управління питаннями охорони праці. *Юридична наука*. 2014. № 1. С. 40–46.
3. Деякі питання здійснення державного нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2019-%D0%BF#Text>
4. Липовська О.Г., Завада О.Г. Державне управління у сфері охорони праці в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 9. 2021. С. 49–53.

REFERENCES:

1. Chmyr, Y., Deineha, M., Shchepanskiy, E., Koshelenko, A., Kozenko, R. Tools for Counteracting Information Aggression Use of Elements of Information War in Ukraine. *Contributions to Political Science*. 2023. Part F1367. R. 285–299.
2. Daraghanova N. V. (2014) Derzhavna inspekciya Ukrainy z pytanj praci jak ody z osnovnykh elementiv systemy derzhavnogho upravlinnja pytanjamy okhorony praci [The State Labor Inspectorate of Ukraine is one of the main elements of the system of state management of labor protection issues]. *Legal science*, no. 1, pp. 40–46.
3. Kabinet Ministriv Ukrainy (21.08.2019) Dejaki pytannja zdijsnennja derzhavnogho naghjadu ta kontrolju za doderzhannjam zakonodavstva pro pracju [Some issues of state supervision and control over compliance with labor legislation]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2019-%D0%BF#Text>
4. Lypovsjka O.Gh., Zavada O.Gh. (2021) Derzhavne upravlinnja u sferi okhorony praci v Ukraini [State administration in the field of labor protection in Ukraine]. *Public administration: improvement and development*, no. 9, pp. 49–53.